

RAZREDNA KLIMA KAO FAKTOR SUKOBA U KOMUNIKACIJI IZMEĐU UČENIKA I NASTAVNIKA

PERICA IVANEK¹, BILJANA MIKIĆ², JASMINA KARABAŠIĆ³

¹JU Poljoprivredna i medicinska škola, Brčko distrikt, Bosna i Hercegovina

²Nezavisni istraživač, Brčko distrikt, Bosna i Hercegovina, ³Nezavisni istraživač, Banovići, Bosna i Hercegovina

Kratko saopštenje /Short Notice/

Primljeno: 21. februara 2012. godine

Odobreno: 30. marta 2012. godine

Korespondencija:

Mr. sci Perica Ivanek
pekiivanek@yahoo.de

Sažetak: U ovom empirijskom radu pokušali smo sagledati problem komunikacije i interakcije između učenika i nastavnika u svakodnevnoj nastavnoj praksi posmatrajući ga sa aspekta razredne klime. Naime, željeli smo ispitati stavove učenika i nastavnika vezane za uticaj razredne klime na pojavu nesporazuma i sukoba u nastavi. Uzorak ispitanika na kome je sprovedeno istraživanje su učenici trećih razreda srednje stručne škole i gimnazije kao i njihovi nastavnici. Varijabla je zavisna atributivna: razredna klima kao faktor sukoba u komunikaciji između učenika i nastavnika, razložena na jednak broj indikatora podijeljenih u dvije grupe (prva: indikatori koji sprečavaju sukobe, i druga: indikatori koji iniciraju sukobe u komunikaciji između učenika i nastavnika). Rezultat istraživanja bi nam trebao bar donekle dati jasniju sliku u kojim segmentima se razlikuje percepcija učenika i nastavnika vezana za razrednu radnu klimu kao faktor eventualnih nesporazuma i sukoba u komunikaciji između direktnih sudionika nastavnog procesa.

Ključne riječi: razredna klima, komunikacija, interakcija, nesporazum i sukob između učenika i nastavnika.

UVOD

Posebno bitan faktor koji utiče na stvaranje odnosa između učenika i nastavnika, između ostalog, jeste sredina u kojoj se oni formiraju. Nije svejedno je li ta sredina konfliktuoza, ili nije, jer zdrava, demokratska i kvalitetna školska sredina povoljno utiče na postupanje u ovakvim situacijama. U njoj se sudionici osjećaju dobro, opušteno, sigurno, uvaženo i priznato te i ako dođe do nesporazuma i sukoba lakše će doći do njihovog komuniciranja što ne predstavlja smetnju odgojnog procesa, već njegovo unapređenje. Kada je u pitanju škola i život u školi i učionici, tu sredinu definiramo kao razrednu radnu klimu. Naravno, da bi u potpunosti sagledali problem razredne radne klime kao faktora stvaranja nesporazuma i sukoba u komunikaciji između učenika i nastavnika, moramo objasniti i samo značenje navedenih pojmova.

Komunikacija (lat. *communicare*-učiniti općim), priopćenje, saopćenje, izlaganje, promet. Znači komunikacija je proces kojim se nešto čini zajedničkim, međusobno povezivanje u zajednicu i saopćavanje ljudi među sobom. Možemo je još definirati kao proces uzajamne razmjene značenja.

Interakcija znači zajedničko djelovanje, uzajamno djelovanje, sastavni je dio komunikacije, jer se zapravo poruka ne može uputiti bez saradnje.

Istraživanjima je dokazano da uspješniji nastavnici imaju povoljnije i ljepše mišljenje o svojim učenicima, pozitivnoj razrednoj radnoj klimi, o demokratskom stilu vođenja kao i svojim kolegama i pretpostavljenim. Iz ovoga proizilazi da je veoma velika uloga nastavnika za uspostavljanje uspješne komunikacije u odgojno-obrazovnom procesu kao i njihove interakcijske povezanosti. Još ako ovome pridodamo i kvalitetnu razrednu klimu imamo sve preduvjete ispunjene za dobar razvoj interpersonalnih odnosa unutar komunikacijskog aspekta odgojno-obrazovnog procesa.

Komunikacijska razredna radna klima, odnosno razredni ugođaj koji nastavnik uspostavi sa učenicima u znatnoj mjeri može uticati na učenikovu motivaciju i učenikov odnos prema učenju. Mi je možemo definirati kao posebnu vrstu socijalnih odnosa u razredu, izraženu kroz oblike komunikacije nastavnika i učenika a prožetu njihovim emocionalnim vezama koje vode ka trajno dobrim rezultatima u učenju, naravno, uz očuvanje zdravih emocionalnih odnosa kako prema drugima tako i prema samom sebi. „Razredni ugođaj koji potiče učenike na aktivnost je onaj koji se opisuje kao: svrhovit, radni, opušten, poticajan i sređen. Svrhovitost i radinost uglavnom se zasniva na načinu na koji nastavnik ističe potrebu za stalnim napretkom u učenju (Osmić, I., 2002: 81).

Ovo možemo shvatiti i kao dobru organizaciju rada u razredu koja je praćena učenikovim prihvaćanjem nastavnikovog autoriteta ali samo u slučaju da uz to učenici sami sebe poštuju i uvažavaju. U ovom slučaju, nastavnik učenicima uvijek mora biti „pri ruci“, spreman da im pomogne, da ih potakne na rad i izvršavanje njihovih obaveza. Nastavnik treba da djeluje pozitivno, i u takvom djelovanju stvara pozitivnu atmosferu ili klimu u razredu u kojem sa ovakvim odnosom sigurno vlada red. Uz red koji će tada vladati u razredu, zadovoljno i sretno će se osjećati kako nastavnik, tako i učenici. Mislimo da nije potrebno ni napominjati da uspostavljanje reda mora biti temeljeno i nadopunjeno slijedećim obilježjima: svrsishodnosti, opuštenosti, srdačnosti, radinosti i poticajnosti. Ovo uopće nije lagan zadatak ako se uzme u obzir da nastavnik ne radi samo sa jednim učenikom, već pred sobom ima 20-30 učenika od kojih veoma često nisu svi usmjereni i koncentrirani na nastavnika, njegove upute i predavanja, njegovu komunikaciju, tako da ni stupanj interakcije nije zadovoljavajući. U ovom slučaju pred nastavnikom stoji veoma težak zadatak-kako animirati i zainteresirati sve učenike, pridobiti njihovu pažnju, uspostaviti komunikaciju sa zavidnim stupnjem interakcije, bez prisile i kazne, a pri tome koristeći jedinu prihvatljivu metodu, a to je metoda otvorene saradničke komunikacije.

Generalno uzimajući, većina autora u pedagoškoj literaturi razlikuje dvije komunikacijske klime. Prva je defenzivno-prijeteća, a druga podržavajuće-otvoreno-saradnička. U *defenzivno prijetećoj* komunikacijskoj klimi međusobno se ocjenjujemo, kontroliramo, strateški dirigiramo, bez empatije (neutralno) ponašamo, superiorno nadmećemo i natječemo i puni smo međusobnog nepovjerenja. *Podržavajuće-otvoreno-saradnička* komunikacijska klima jest ona u kojoj prepoznajemo probleme, spontano se ponašamo, uživljavamo se u sugovornika (empatija), s njim se ravnopravno ophodimo, provizorno planiramo, surađujemo i njegujemo međusobno povjerenje (Brajša, 1994: 79). Postavlja se pitanje kakva razredna klima vlada u našim školama? Nažalost, ovdje „sa žaljenjem moramo konstatirati, a na osnovu iskustava iz dosadašnje prakse u nastavnom procesu, da se naše škole ne mogu pohvaliti sa zadovoljavajućim prisustvom podržavajuće-otvoreno-saradničke klime, čak bi se prije moglo reći da kod većine nastavnika možemo vidjeti defenzivno-prijeteću klimu kao i evidentno izraženu nespremnost za bilo kakvu pozitivnu promjenu u ovom smijeru” (Ivanek, 2011: 63).

Ovakva kvalitetna i kreativna komunikacijska klima može se razviti samo iz odnosa podržavajuće, otvorene i saradničke komunikacije, svakako je i jedini put koji vodi ka kvalitetnom i kreativnom razgovoru između učenika i nastavnika. Preduvjeti kvalitetne i kreativne komunikacije su sloboda, neugroženost, prihvaćanje i iskrenost, i to u svim segmentima komunikacije, znači i kada je u pitanju izbor partnera odnosno sagovornika, sadržaja, prostora i vremena kao i sam doživljaj učenika u vezi sa ovim segmentima. On mora slobodno vršiti izbor, bez ikakvog osjećaja ugroženosti, bez prisile prihvaćanja a pod uticajem iskrenosti nastavnika. Prihvaćanje treba biti od strane svih sagovornika, ono proizilazi iz slobode i neugroženosti, a takođe samo ako smo slobodni i neugroženi možemo biti i iskreni.

Ukoliko imamo slučajeve da se učenik prisiljava na komunikaciju (sa nekim, o nečem, u određeno vrijeme i na određenom prostoru), čime direktno postaje ugrožen, tada nedvojbeno dolazi do izbjegavanja i

neiskrenosti u komunikaciji. Ovakvu komunikaciju možemo nazvati poremećenom i nekreativnom komunikacijom, i ona sa sigurnošću neće voditi ka kvalitetnoj razrednoj klimi.

Ovim radom smo željeli utvrditi trenutno stanje u srednjim školama i vidjeti kako razrednu klimu doživljavaju učenici i nastavnici, te uporediti njihov doživljaj.

METOD RADA

Uzorak ispitanika

Osnovni statistički skup su činili učenici trećih razreda srednje Poljoprivredne i medicinske škole (srednja stručna škola) i Gimnazije Brčko distrikt BiH i svi nastavnici ovih škola. To ukupno čini 205 učenika trećih razreda, od čega je 104 učenika srednje stručne škole, i 100 učenika Gimnazije. Uzorak nastavnika čini: 55 nastavnika Poljoprivredne i medicinske škole i 45 nastavnika Gimnazije „Vaso Pelagić“, što iznosi 100 nastavnika. Ukupan uzorak je 304 ispitanika.

Uzorak varijabli

Kada su u pitanju varijable, korištena je zavisna atributivna varijabla: *razredna klima kao faktor sukoba u komunikaciji između učenika i nastavnika*, razložena na jednak broj indikatora podijeljenih u dvije grupe (prva: indikatori koji sprečavaju sukobe i predstavljaju otvoreno-saradničku razrednu klimu, i druga: indikatori koji iniciraju sukobe u komunikaciji između učenika i nastavnika i predstavljaju ofanzivno-defanzivnu razrednu klimu).

Metode obrade podataka

U ovom istraživačkom radu smo primjenjivali slijedeće metode istraživanja: metodu teorijske analize, servej metodu i deskriptivnu metodu. Kada su u pitanju statistički postupci, koristili smo slijedeće postupke: aritmetičku sredinu, standardnu devijaciju, mod, varijansu, skjunis, kurtozis, razliku aritmetičkih sredina, standardnu pogrešku, standardnu pogrešku razlike aritmetičkih sredina, HI -kvadrat test, Cronbachov koeficijent pouzdanosti, račun s postocima.

REZULTATI I DISKUSIJA

Procjenu razrene klime učenici i nastavnici su vršili na skali procjene gdje su kroz indikatore modaliteta razredna klima procjenjivali indikatore koji u okviru ovog modaliteta sprečavaju, odnosno iniciraju sukobe u komunikaciji između učenika i nastavnika, tako što su sa znakom „X“, ili na neki drugi način u predviđenom prostoru izjašnjavali o učestalosti ispoljavanja i to u ćelijama: - kod svih nastavnika....A; - kod većine nastavnika....B; - ne mogu procijeniti...C; -kod manjeg broja nastavnika....D; - kod nijednog nastavnika....E.

Učenici i nastavnici su imali zadatak da procijene prisutnost i ispoljavanje indikatora vezanih za razrednu klimu kao faktor sukoba u komunikaciji između učenika i nastavnika, iskazanim sa dvije vrste indikatora, i to:

a) indikatori koji sprečavaju sukobe u komunikaciji između učenika i nastavnika (i redni broj stavke u skali):

1. Sadržaji i aktivnosti koje učenici rade na času povezani su sa njihovim željama i interesovanjima (1);

2. Tokom rada primjetna je saradnja, razumijevanje i ispomaganje učenika (3);
3. Atmosfera tokom rada je prijatna i ugodna sa istim odnosom prema svim učenicima (4);
4. Tokom nastave učenici rade u grupama i paru, normalno razgovaraju sa nastavnicima (5);
5. Kada učenici učine grešku, nastavnici ih tokom časa ohrabruju i ukazuju na načine kako da riješe problem (7);

6. Nastavnici i dosadne sadržaje učine zanimljivim i privlačnim (8);

b) indikatori koji pospješuju (iniciraju) sukobe u komunikaciji između učenika i nastavnika (i redni broj stavke u skal)i:

1. Greške pojedinih učenika javno se ističu pred svim učenicima (2);
2. Atmosfera tokom časa je naređivačka sa prijetnjom i prisilom na rad (6);
3. Kod nastavnika ne postoji interes za uspjeh učenika (9);
4. Postoji interes nastavnika samo za rad pojedinih učenika (10);
5. Na časovima vlada kruta i hladna atmosfera (11);
6. Tokom nastave ne poštuju se i ne uvažavaju podjednako svi učenici (12).

Odgovore učenika smo bodovali u ćeliji: - A = 5 bodova, - B = 4 boda, - C = 3 boda, - D = 2 boda, i - E = 1 bod.

U narednom dijelu našeg rada mi smo tabelarno prikazali rezultate procjene učenika i nastavnika srednje stručne škole i gimnazije modaliteta razredna klima kao faktor nesporazuma i sukoba u komunikaciji između učenika i nastavnika, ukratko ih analizirali i uporedili.

Rezultati procjene **učenika srednje stručne škole i gimnazije**:

Tabela 1. Razredna klima kao faktor sukoba, indikatori koji sprečavaju sukobe

Učenici																
Red broj	I N D I K.	Razredna klima kao faktor sukoba, indikatori koji sprečavaju sukobe										SV	rang			
		A	B	C	D	E	f	fx5	f	fx4	f			fx3	f	fx2
1	1	5	25	41	164	15	45	125	250	18	18	204	502	5		
2	3	8	40	91	364	25	75	77	154	3	3	204	636	1		
3	4	16	80	63	252	14	42	98	196	13	13	204	583	3		
4	5	15	75	78	312	15	45	90	180	6	6	204	618	2		
5	7	13	65	55	220	16	48	103	206	17	17	204	556	4		
6	8	8	40	33	132	21	63	111	222	31	31	204	488	6		
	SV	65	325	361	1444	106	318	604	1208	88	88	1224	3383			

Procjenu prisutnosti indikatora koji sprečavaju sukobe, modaliteta razredna klima kao faktor sukoba, *učenici srednje stručne škole i gimnazije* su iskazali na sledeći način:

- kod svih nastavnika 65 (5,31 %)
- kod većine nastavnika 361 (29,49 %)
- ne mogu procijeniti 106 (8,66 %)
- kod manjeg broja nastavnika 604 (49,35 %)
- kod nijednog nastavnika 88 (7,19 %)

Navedeni pokazatelji indikatora koji sprečavaju sukobe u okviru modaliteta razredna klima, prikazani u tabeli br. 1 upućuju nas na zaključak da je njihova učestalost i prisutnost na časovima: „kod svih

i većine nastavnika“ u 34,8 % slučajeva. Prisutnost u procjeni indikatora ovog modaliteta nije iskazana u radu „kod manjeg broja i nijednog nastavnika“ u 56,54 % slučajeva, dok se 8,66 % ispitanika izjasnilo da ne može procijeniti i identificirati ovaj modalitet.

Učenici poljoprivredne i medicinske škole i gimnazije su procjenom indikatora koji sprečavaju sukobe u modalitetu razredna klima, prema intenzitetu i prisutnosti stavili u prvi rang indikator pod rednim brojem 3 (tokom rada je primjetna saradnja, razumijevanje i ispomaganje učenika). Drugi rang zauzima indikator pod rednim brojem 5 (tokom nastave radimo u grupama i paru, normalno razgovaramo sa nastavnicima), a treći rang broj 4 (atmosfera tokom rada je prijatna i ugodna sa istim odnosom prema svim učenicima).

Poslednji rang indikatora koji sprečavaju sukobe u modalitetu razredna klima prema procjeni učenika zauzima indikator pod rednim brojem 8 (nastavnici dosadne sadržaje učine zanimljivim i privlačnim).

Tabela 2. Razredna klima kao faktor sukoba, indikatori koji iniciraju sukobe

Učenici														
Red broj	I N D I K.	Razredna klima kao faktor sukoba, indikatori koji iniciraju sukobe										SV	rang	
		A	B	C	D	E	f	fx5	f	fx4	f			fx3
1	2	18	90	87	348	21	63	71	142	7	7	204	650	1
2	6	6	30	31	124	23	69	73	146	71	71	204	440	6
3	9	6	30	45	180	27	81	91	182	35	35	204	508	5
4	10	10	50	71	284	27	81	63	126	33	33	204	574	2
5	11	11	55	41	164	32	96	78	156	42	42	204	513	4
6	12	14	70	70	280	20	60	72	144	28	28	204	582	3
	SV	65	325	345	1380	150	450	448	896	216	216	1224	3267	

Procjenu prisutnosti indikatora koji iniciraju sukobe, modaliteta razredna klima kao faktor sukoba, učenici srednje stručne škole i gimnazije su iskazali na sledeći način:

- kod svih nastavnika 65 (5,31 %)
- kod većine nastavnika 345 (28,19 %)
- ne mogu procijeniti 150 (12,25 %)
- kod manjeg broja nastavnika 448 (36,60 %)
- kod nijednog nastavnika 216 (17,65 %)

Navedeni pokazatelji indikatora koji iniciraju sukobe u okviru modaliteta razredna klima, prikazani u tabeli br. 2 upućuju nas na zaključak da je njihova učestalost i prisutnost na časovima: „kod svih i većine nastavnika“ u 33,50 % slučajeva. Prisutnost u procjeni indikatora ovog modaliteta nije iskazana u radu „kod manjeg broja i nijednog nastavnika“ u 54,25 % slučajeva, dok se 12,25 % ispitanika izjasnilo da ne može procijeniti i identificirati ovaj modalitet.

Učenici navedenih srednjih škola su procjenom indikatora koji iniciraju sukobe u razrednoj klimi kao faktoru sukoba, prema intenzitetu i prisutnosti stavili u prvi rang indikator pod rednim brojem 2 (greške pojedinih učenika javno se ističu pred svim učenicima). Drugi rang zauzimaju indikatori pod rednim brojem 10 (postoji interes o radu samo pojedinih učenika), a treći rang indikator broj 12 (tokom nastave ne poštuju se i ne uvažavaju svi učenici).

Poslednji rang indikatora koji iniciraju sukobe u modalitetu stil rada nastavnika prema procjeni učenika zauzima indikator pod rednim brojem 6 (atmosfera tokom časa je naređivačka sa prijetnjama i prisilom na rad).

Rezultati procjene *nastavnika srednje stručne škole i gimnazije* indikatora modaliteta razredna klima kao faktor sukoba u komunikaciji između učenika i nastavnika:

Tabela 3. Razredna klima kao faktor sukoba, indikatori koji sprečavaju sukobe

Nastavnici														
Red broj	I N D I K.	Razredna klima kao faktor sukoba, indikatori koji sprečavaju sukobe										SV	rang	
		A		B		C		D		E				
		f	fx5	f	fx4	f	fx3	f	fx2	f	fx1	SV	bod	
1	1	2	10	45	180	15	45	31	62	7	7	100	304	6
2	3	3	15	79	316	1	3	16	32	1	1	100	367	1
3	4	3	15	63	252	12	36	22	44	0	0	100	347	2
4	5	2	10	67	268	5	15	24	48	2	2	100	343	4
5	7	1	5	72	288	4	12	18	36	5	6	100	346	3
6	8	1	5	55	220	7	21	31	62	6	6	100	314	5
	SV	12	60	381	1524	44	132	143	286	20	20	600	2022	

Procjenu prisutnosti indikatora koji sprečavaju sukobe, modaliteta razredna klima kao faktor sukoba, *nastavnici* srednje stručne škole i gimnazije su iskazali na sledeći način:

- kod svih nastavnika 12 (2,00 %)
- kod većine nastavnika 381 (63,50 %)
- ne mogu procijeniti 44 (7,33 %)
- kod manjeg broja nastavnika 143 (23,83 %)
- kod nijednog nastavnika 20 (3,33 %)

Navedeni pokazatelji indikatora koji sprečavaju sukobe u okviru razredne klime, prikazani u tabeli br. 3 upućuju nas na zaključak da je njihova učestalost i prisutnost na časovima: „kod svih i većine nastavnika“ u 65,50 % slučajeva. Prisutnost u procjeni indikatora ovog modaliteta nije iskazana u radu „kod manjeg broja i nijednog nastavnika“ u 27,16 % slučajeva, dok se 7,33 % ispitanika izjasnilo da ne može procijeniti i identificirati ovaj modalitet.

Nastavnici srednje stručne škole i gimnazije procijenili su indikatore modaliteta razredna klima koji sprečavaju sukobe u komunikaciji između učenika i nastavnika tako što su na prvi rang stavili indikator pod rednim brojem 3 (tokom rada je primjetna saradnja, razumijevanje i ispomaganje učenika). Drugi rang zauzima indikator pod rednim brojem 4 (atmosfera tokom rada je prijatna i ugodna sa istim odnosom prema svim učenicima), a treći rang broj 7 (kada učenici učine grešku, nastavnici ih tokom časa ohrabruju i ukazuju na načine kako da riješe problem).

Poslednji rang indikatora koji sprečavaju sukobe u modalitetu razredna klima prema procjeni nastavnika ove dvije škole, zauzima indikator pod rednim brojem 1 (sadržaji i aktivnosti koje učenici rade na času, povezani su sa njihovim željama i interesovanjima).

Tabela 4. Razredna klima kao faktor sukoba, indikatori koji iniciraju sukobe

Nastavnici														
Red broj	I N D I K.	Razredna klima kao faktor sukoba, indikatori koji iniciraju sukobe											SV	rang
		A		B		C		D		E				
		f	fx5	f	fx4	f	fx3	f	fx2	f	fx1	SV		
1	2	3	15	36	144	10	30	45	90	6	6	100	285	1
2	6	0	0	13	52	16	48	49	98	22	22	100	220	4
3	9	0	0	8	32	8	24	60	120	24	24	100	200	6
4	10	1	5	17	68	7	21	52	104	23	23	100	221	3
5	11	0	0	14	56	13	39	58	116	15	15	100	226	2
6	12	1	5	14	56	2	6	69	138	14	14	100	219	5
	SV	5	25	102	408	56	168	333	666	104	104	600	1371	

Procjenu prisutnosti indikatora koji iniciraju sukobe, modaliteta razredna klima kao faktor sukoba, nastavnici srednje stručne škole i gimnazije su iskazali na sledeći način:

- kod svih nastavnika 5 (0,83 %)
- kod većine nastavnika 102 (17,00 %)
- ne mogu procijeniti 56 (9,33 %)
- kod manjeg broja nastavnika 333 (55,50 %)
- kod nijednog nastavnika 104 (17,33 %)

Navedeni pokazatelji indikatora koji iniciraju sukobe u okviru modaliteta razredna klima, prikazani u tabeli br. 4 upućuj nas na zaključak da je njihova učestalost i prisutnost na časovima: „kod svih i većine nastavnika“ samo u 17,83 % slučajeva. Prisutnost u procjeni indikatora ovog modaliteta nije iskazana u radu „kod manjeg broja i nijednog nastavnika“ u 72,83 % slučajeva, dok se 9,33 % ispitanika izjasnilo da ne može procijeniti i identificirati ovaj modalitet.

Nastavnici srednje stručne škole i gimnazije su procjenom indikatora koji iniciraju sukobe u modalitetu razredna klima, prema intenzitetu i prisutnosti stavili u prvi rang indikator pod rednim brojem 2 (greške pojedinih učenika javno se ističu pred svim učenicima). Drugi rang zauzima indikator pod rednim brojem 11 (na časovima vlada kruta i hladna atmosfera), a treći rang broj 10 (postoji interes nastavnika samo za rad pojedinih učenika).

Poslednji rang indikatora koji iniciraju sukobe u modalitetu razredna klima prema procjeni nastavnika ove dvije škole, zauzima indikator pod rednim brojem 9 (kod nastavnika ne postoji interes za uspjeh učenika).

Kada uporedimo procjene učenika i nastavnika, razredne klime kao faktora nesporazuma i sukoba, vidimo da su prisutne razlike u procjeni kako kod grupe indikatora koji sprečavaju sukobe, tako i kod onih koji ih iniciraju. Naime, 34,80% učenika u odnosu na 65,50% nastavnika se izjasnilo da su indikatori koji sprečavaju sukobe prisutni kod svih ili većine nastavnika, dok se 56,54% učenika i 27,16% nastavnika izjasnilo za prisustvo ovih indikatora kod manjeg broja i nijednog nastavnika. Razlika u procjeni je veoma izražena i kod indikatora koji iniciraju (pospješuju) sukobe, gdje je 33,50% učenika ove indikatore prepoznalo kod svih ili većine nastavnika u odnosu na procjenu samih nastavnika (samo 17,83%), koji su međutim procijenili da se ovi indikatori nalaze kod manjeg broja ili nijednog nastavnika u čak 72,83%, u odnosu na učenike (54,25%).

Procjena vrijednosti indikatora razredne klime kao faktora sukoba u komunikaciji između učenika i nastavnika-svi ispitanici:

Tabela 5. Razredna klima kao faktor sukoba u komunikaciji između učenika i nastavnika - svi ispitanici

	indikator koji iniciraju sukobe (ofanzivno-defanzivna razredna klima)	indikator koji sprečavaju sukobe (otvoreno-saradnička razredna klima)	Razredna klima_ total skor
N	304	304	304
M	17,78	15,25	38,53
SE M	,26	,25	,45
Mod	18	14	36
SD	4,58	4,38	7,86
W	21,00	19,19	61,80
Sk	-,10	,26	,14
Ku	-,83	-,80	-,79
Min	7	7	19
Max	30	25	55
χ^2	139,35	86,13	128,71
Df	20	18	35
P	0	0	,00

U ovom slučaju u oblasti razredne klime kao potencijalnom faktoru nesporazuma i sukoba u komunikaciji između učenika i nastavnika, kao komponenta je prvo razmatrana iz ugla indikatora koji iniciraju sukobe u komunikaciji između učenika i nastavnika vezanih za modalitet razredna klima (ofanzivno-defanzivna razredna klima). U tom slučaju skorovi se raspodjeljuju od minimalne registrirane vrijednosti Min = 7 do Max = 30. Vrijednost aritmetičke sredine iznosi M = 17,78. Mod pokazuje da su skorovi blago pomjereni ka višim vrijednostima koji pokazuju veće prisustvo sklonosti da se uspostavi i razvije ofanzivno-defanzivna klima. I Skjunis svojom negativnom vrijednosti Sk = -,10 pokazuje istu tendenciju, dok Kurtosis Ku = -,83 pokazuje da su skorovi raspodijeljeni u skoro čitavom dijelu skale, tj. da je dobijena distribucija platokurtična. Konačno, hi kvadrat test $\chi^2 = 139,35$ pokazuje da su registrirana odstupanja statistički značajna na nivou ,01.

Što se tiče indikatora koji sprečavaju sukobe u komunikaciji između učenika i nastavnika vezanih za razrednu klimu (otvoreno-saradničku klimu u ovom slučaju), vidimo da je aritmetička sredina (M = 15,25) za cijeli uzorak svojom vrijednosti bliža ostvarenom maksimumu Max = 25 nego najnižoj vrijednosti Min = 7. Mod= 14 je nešto niži od aritmetičke sredine tako da možemo zaključiti da su skorovi pomjereni prema dijelu skale sa nižim vrijednostima odnosno da se procjenjuje da manje od polovine ispitanika smatra da klima u razredu ne naginje previše uspostavljanju otvoreno-saradničke klime. Isto govori i Skjunis Sk = ,26 dok Kurtosis još jednom pokazuje da se radi o platokurtičnoj raspodjeli Ku = -,80. Ako se dobijena odstupanja posmatraju zajedno onda možemo reći da je distribucija na nivou statističke značajnosti ,01 značajno odstupa od normalne ($\chi^2 = 128, 71$).

Konačno ukupan skor na skali razredne klime se raspodjeljuje u rasponu od Min = 19 do Max = 25. Vrijednost aritmetičke sredine M = 38,53 je nešto izraženija od Mod= 36 što pokazuje da skorovi ukupne

dimenzije razredne klime u većoj mjeri bivaju usmjereni prema višim vrijednostima što znači veće prisustvo sklonosti da se uspostavi i razvije klima u razredu koju opisuje prisustvo ofanzivnog i defanzivnog stava i indikatora koji iniciraju sukobe u modalitetu razredna klima. I Skjunis svojom pozitivnom vrijednosti $Sk = ,14$. Kao i Kurtosis $Ku = -,79$ pokazuje da su skorovi raspodijeljeni u skoro čitavom dijelu skale, tj. distribucija je platokurtična. Konačno, hi kvadrat test $\chi^2=128,71$ (pokazuje da suregistrirana odstupanja statistički značajna na nivou ,01).

U ovom djelu možemo zaključiti da ispitanici u totalu procjenjuju da su u okviru razreda prisutniji indikatori koji iniciraju sukobe u modalitetu razredna klima (ofanzivno-defanzivna klima), nego indikatori koji sprečavaju sukobe u ovom modalitetu (otvoreno-saradnička klima) (Ivanek, 2011: 147).

ZAKLJUČAK

Iz dobijenih rezultata istraživanja možemo vidjeti da se razredna radna klima treba uzeti kao jedan od bitnih faktora koji izazivaju nesporazume i sukobe u komunikaciji između učenika i nastavnika. Naravno, moramo uzeti u razmatranje i druge faktore, kao što su: stil rada nastavnika, stručni kvaliteti nastavnika, ocjenjivanje, pozicija učenika i nastavnika, pitanja međusobnog života i rada učenika i nastavnika, a o kojima u ovom radu nismo govorili. Na ovaj zaključak nas prije svega upućuje činjenica da je percepcija razredne klime, atmosfere na časovima, veoma različita kada uporedimo učenike i nastavnike. To znači da razrednu klimu na času učenici i nastavnici ne doživljavaju isto, ili možemo reći „ne vide istim očima”, na što nas upućuje činjenica da „nastavnici procjenjuju da je ofanzivno-defanzivna klima značajno manje prisutna nego što to procjenjuju učenici. Sa druge strane pak, učenici su ti koji smatraju da je otvoreno- saradnička klima manje zastupljena u razredu nego što to procjenjuju nastavnici”(Ivanek, 2011: 148). Rezultat koji smo dobili trebao bi nastavnike i pedagoge nagnati na razmišljanje i traženje rješenja koja bi nam omogućila da se na časovima postigne pogodna atmosfera koja bi i sa aspekta nastavnika i sa aspekta učenika bila preduvjet za kvalitetne međusobne odnose, iskrenu i toplu komunikaciju koja se ne bi završavala nesporazumima i sukobima. Time bi svakako i rezultati odgojno-obrazovnog rada bili mnogo bolji, što nam je u konačnici svima cilj.

LITERATURA

1. Brajša, P. (1994) : *Pedagoška komunikologija*. Zagreb: Školske novine
2. Bratanić, M. (1993): *Mikropedagogija, interakcijsko-komunikacijski aspekt odgoja*, (III izdanje), Zagreb, Školska knjiga
3. Gordon, T. (1998): *Kako biti uspješan nastavnik*, Beograd: Kreativni centar
4. Ivanek, P. (2011): *Sukobi u komunikaciji između učenika i nastavnika*, neobjavljen magistarski rad
5. Musić, H. (2011): *Autoritarna i demokratska komunikacija*, Tuzla: OFF-SET štamparija
6. Osmić, I. (2001): *Komunikacije i interakcije u nastavnom procesu: sukob ili saradnja*, Tuzla: Grin
7. Suzić N., (1995): *Osobine nastavnika i odnos učenika prema nastavi*, Banjaluka, NUB Petar Kočić
8. Suzić N., (2005): *Pedagogija za XXI vijek*, Banjaluka, TT centar

CLASSROOM CLIMATE AS A FACTOR OF CONFLICT IN COMMUNICATION BETWEEN STUDENTS AND TEACHERS

PERICA IVANEK¹, BILJANA MIKIĆ², JASMINA KARABAŠIĆ³

¹*Agricultural and Medical School, Brcko Distrikt, Bosnia and Herzegovina*

²*Independent Researcher, Brcko, Bosnia and Herzegovina*

³*Independent Researcher, Banovici, Bosnia and Herzegovina*

Abstract: In this empirical paper we consider the problem of communication and interaction between students and teachers in everyday teaching practice looking at it in terms of classroom climate. Specifically, we wanted to examine the attitudes of students and teachers regarding the impact of classroom climate on the occurrence of misunderstandings and conflicts in the classroom. The sample on which the study was based were students of the third grade secondary vocational schools and high schools and their teachers. Dependent variable is descriptive: classroom climate as a factor of conflict in communication between students and teachers, driven to an equal number of indicators divided into two groups (first: indicators that help to prevent conflicts, and other: indicators that initiate the communication between students and teachers). Research results to some extent should give us a clearer picture which segments differ. Is it so that the perceptions of students and teachers related to classroom work climate as a factor of possible conflicts and misunderstandings in communication between the direct participants in the teaching process are so different.

Keywords: classroom climate, communication, interaction, conflict and misunderstanding between students and teachers